

mskih odnosa. Bez obzira što ta politika još uvek nije dovoljno profilisana, kao i na druge vanpravne elemente koji opterećuju ove odnose, što je uticalo da se položaj SR Jugoslavije objektivno pogoršao u toku ove decenije, autor zaključuje da Jugoslavija i dalje "ima vitalan interes za razvoj što bliže saradnje sa Evropskom unijom, uključujući i ulazak u članstvo ove organizacije". Tome, međutim moraju da prethode odgovarajuće političke i ekonomske reforme.

Imajuću sve to u vidu, pisac ovih redova preporučuje ovu knjigu ne samo za jednokratno čitanje i nalaženje odgovora ili putokaza za odgovore na konkretna pitanja trgovinske politike, već i da se kao obavezna literatura čuva u riznici, srećom, sve bogatije literature na domaćem jeziku iz ove, do skora, samo egzotične oblasti prava.

Radovan D. Vukadinović

***Enlarging the EU. Relations Between the EU
and Central and Eastern Europe***, redaktor Marc Maresceau
(Proširenje Evropske unije. Odnosi između EU i Centralne i Istočne Evrope)

Krajem 1997. godine u izdanju Londonskog Longman-a publikovana je ova knjiga za koju je doprinose dalo više od dvadeset eminentnih autora sa različitih strana našeg kontinenta, a pod redakcijom prof. Maresceau-a.

Poslednjih godina došlo je do sazrevanja i prihvatanja ideje o prijemu zemalja Centralne i Istočne Evrope u društvo petnaestorice. U osnovi, u pitanju je obrazloženje Evropske integracije koja je uvek i bila shvatana kao politički projekat koji pokriva Evropu u celini, a ne samo kao ekonomski poduhvat rezervisan za njen zapadni deo. Budući prihvatanje zemalja Centralne i Istočne Evrope zato mora biti pažljivo

i precizno planiran, ukoliko se želi postići uspeh.

Knjiga o kojoj je ovde reč bavi se upravo postizanjem uspeha u evropskoj integraciji. Kao moderno izdanje, ova knjiga posvećuje znatnu pažnju krajnjem koraku u formalizaciji odnosa između evropskog Istoka i evropskog Zapada - liberalizaciji ekonomskih odnosa uspostavljenoj Evropskim sporazumima (*Europe Agreements*).

Interesovanje za Evropske Sporazume vlada još od 1990. godine kada je Evropska Komisija objavila svoje saopštenje (*Communication*) o zaključenju Sporazuma o pridruživanju sa zemljama Centralne i Istočne Evrope. Ovi Sporazumi su već tada od strane Unije bili viđeni kao pravni

okvir u pogledu razvoja nove političke klime u Evropi, kao pomoć stvaranju odgovarajućih uslova za trgovanje i investiranje, kao i stimulans prelazu ka tržišnoj privredi, razvoju finansijske stabilnosti, naučnoj i kulturnoj saradnji.

Prvi, uvodni deo ove studije pojašnjava značaj i karakteristike fenomena Evropskih sporazuma, vreme zaključivanja Evropskih sporazuma respektivno, njihovo mesto u hijerarhiji sporazuma koje EU nudi trećim zemljama kao i opšte principe pred-pristupnog scenarija. Takođe, ovde su opisani i Sporazumi o partnerstvu i saradnji (*Partnership and Cooperation Agreements, PCA*) potpisani sa četiri evropske republike bivšeg SSSR-a i njihove karakteristike, a zatim i njihovo mesto i razlike u odnosu na Evropske sporazume.

U drugome delu, stranice su posvećene opštim pravnim okvirima za regulisanje odnosa, strategiji strukturalnih odnosa (*structured relations strategy*) i strategiji usklađivanja zakona (*approximation of laws strategy*) sadržanoj u Beloj Knjizi (*White Paper*) o pripremi proširenja EU na Istok, prezentiranog na sastanku Evropskog saveta u Kanu, 1995. godine. Evropski sporazumi imaju za cilj ustanovljenje slobodne trgovinske zone uključujući u velikoj meri takmičarska pravila i praksu postojeću u samoj Uniji. Zemlje Centralne i Istočne Evrope se suoča-

vaju sa velikim teškoćama pri pokušajima obezbeđenja ravnopravne tržišne utakmice što je ilustrovano na primeru konkurentskog prava Češke republike koja se, kao i ostale države u regionu, suočava sa izazovom zvanim Evropska Unija. Zatim sledi razmatranje primene pravila o državnoj pomoći i pravila vezana za javna preduzeća i to počev od relevantnih odredbi samih Evropskih Sporazuma, preko pitanja izvršenja-ostvarenja tih pravila i iskustava stečenih u Evropskoj Ekonomskoj Zoni (*European Economic Area, EEA*) pa do same primene odnosnih pravila. Evropski Sporazumi na specifičan način osmišljavaju mere trgovinske zaštite (mere obezbeđenja Evropske Unije i odredbe o anti-dampingu), a sadrže i odredbe posvećene trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine. Zemlje Centralne i Istočne Evrope su preuzele obaveze poboljšanja zaštite prava intelektualne, industrijske i trgovinske (komer-cijalne) svojine i to do nivoa sličnog onome koji egzistira u EU. Svaka je od ovih tema, kao što su osnivanje preduzeća, pružanje usluga u oba pravca i sloboda kretanja lica sa odgovorom na mnoga zamišljena pitanja vezana za migraciju lica, efektno ilustrovana na primeru Šengena, obrađena do detalja.

Treći deo predstavlja analizu troškova i dobrobiti avanture proširenja Unije na istok, pa su u obzir uzeti ekonomski aspekti, ekonomika i politika samog proširenja, a posebnu

pažnju privlači konkretno odmeravanje pluseva i minuseva mogućeg Češkog članstva u Uniji. Posle analiza, slede redovi koji se odnose na Međuvladine Konferencije (*Intergovernmental Conference, IGC*), način na koji Evropska Komisija rezonuje, a zatim i vrlo interesantna kontemplacija u vezi sa integracijom zemalja Centralne i Istočne Evrope u zajedničku spoljnu i sigurnosnu politiku Evropske Unije (*Common Foreign and Security Policy, CFSP*) koja je vrlo važan drugi arhitektonski stub (*second pillar*) dizajniran u Maastricht-u 1992. godine kao rezultat duge evolucije integracionog procesa na Zapadu Evrope.

Najnaprednije države Centralne i Istočne Evrope nisu baš oduševljene stavljanjem u isti koš sa manje razvijenim zemljama regiona. Čitalac ove knjige može saznati, inter alia, šta zapravo znači izraz Centralna i Istočna Evropa i koje su zemlje pripadajuće tome regionu, zašto neke od država regiona nisu zadovoljne starim pristupom zajedničkog tretmana (*global handling*) svih istočnoevropskih zemalja u svetlu svojih napora i progressa, pa se čak može naći npr. predviđanje usvajanja principa promenljive geometrije (*variable geometry*) prema zemljama bivšeg istočnog bloka. U trećem, ujedno i poslednjem delu knjige prisutni su ovakvi ali i slični predlozi poput delimičnog članstva u Uniji. Takođe u ovome se delu može

pročitati veoma poučna analiza političke i ekonomske transformacije i razvoja odnosa sa EU na slučaju našeg severnog suseda Mađarske u smislu simptoma i posledica proširenja EU. Završni deo posvećen je novim unutar evropskim odnosima i stanovište Rusije naročito posle Maastricht-a pri čemu je na zaista jedinstven način prezentiran veoma pozitivan prilaz integraciji.

Može se reći da je umnogome interesantno pratiti kako je asocijaciona dimenzija Evropskih Sporazuma postepeno, ali u celini gledano vrlo brzo, pretvorila ove sporazume u pred-pristupni okvir. Kroz retku kombinaciju političkih, ekonomskih, pravnih pa čak i psiholoških činilaca došlo je do stvaranja pred-pristupne atmosfere. Mnogi doprinosi ovoj knjizi nude dubinsku analizu različitih aspekata evolucije Evropskih sporazuma. Kakavgod da bio ishod Amsterdamskog samita, jasno je da proširenje EU na istok mora biti preduzeto sa velikom predostrožnošću. U godinama koje su pred Evropom i Evropljanima aspekti proširenja i modernizacije institucionalnih mehanizama Evropske Unije ostaju nerazmrsivo povezani. S obzirom da Amsterdam nije po ovim pitanjima doneo ništa novo, postoji duboko uverenje da ažuriranje ove knjige neće biti potrebno.

Za one kojima je Jugoslavija i njen prosperitet na srcu, ova knjiga predstavlja priliku upoznavanja sa

mehanizmima pravne, ekonomske, političke i kulturne prirode koji se razvijaju na našem kontinentu. Geografski, duhovno i nasleđem Srbija, Crna Gora i Republika Srpska pripadaju Evropi. Trenutno van vidokruga Evropske Unije iz raznoraznih razloga, Jugosloveni bi trebali da se prihvate racionalnog stava neizbežnosti svekolike saradnje sa Evropom, da kreativno osmisle i sami se pripreme za svoju budućnost, nerazdvojnu od svoje sredine - Evrope. Ova knjiga je svakako odličan izvor informacija o politici i mehanizmima integrisanja ostatka Evrope u odnosu na njeno srce - Evropsku Uniju. Ukoliko pre prihvatimo stav da svet moramo prihvatiti u njegovoj realnosti, dakle onakvim kakav jeste i onakvim kakav nam se objektivno

nudi, i da je mudrost života shvatiti i prihvatiti ga kao takvog, utoliko ćemo pre ući u integracione tokove sa svetom. Ako usvojimo takvo shvatanje, onda je ova knjiga pouka o onom što moramo proći do integracije sa Evropom, a to ne može biti drugo do ono što su drugi prošli, za šta u njoj ima dosta primera. Istovremeno, ovaknjiga je veoma jasna interpretacija integracionih mehanizama Evropske Unije u odnosu na ostatak Evrope, što treba proučiti i u okviru čega treba tražiti sopstveni put.

Marko M. Milojević, L. L. M.